

Forskningsfusk ett hot mot de seriösa

Etiken en uppgift för forskarna själva

En cancerforskare vid Karolinska institutet har varit föremål för granskning av en särskild expertgrupp vid institutet till följd av misstankar om forskningsbedrägeri. Anklagelserna gäller att vederbörande bl a skall ha fabricerat data som stöd för den egna forskningshypotesen.

Expertgruppens slutsats är att allvarligt fusk förekommit, och utredarna kräver att forskarens internationellt publicerade resultat skall återkallas. Då ärendet inte är slutbehandlat – bl a skall forskaren själv i dagarna lämna sin förklaring – kommenteras inte det aktuella fallet i denna ledare.

Det kan emellertid finnas skäl att diskutera principiella synpunkter på forskningsetik, riskerna för ohederlighet i forskningen och de allvarliga konsekvenser som fusk inom detta område kan medföra.

Historiskt är forskningsfusk ingen ny företeelse – kända namn som Galilei, Newton och Mendel har på sannolika skäl misstänkts för att ha putsat sina resultat för att »förbättra sanningen». Med ökad forskningsintensitet och skärpt konkurrens under modern tid har fallen blivit fler.

Konkurrensen bör emellertid rimligen också ha lett till att uppmärksamheten har skärpts. Likväl är antalet uppdagade fall av fusk relativt litet, och även med hänsyn tagen till mörkertalet kan man kanske ändå hoppas att ohederlighet i forskningen är en ovanlig företeelse.

Det fusk som upptäcks får stor uppmärksamhet, och skadeverkningarna för forskningens anseende blir därigenom omfattande. Fusk inom den medicinska forskningen

intar kanske en särställning i det avseendet, eftersom människors liv och hälsa kan beröras.

Skadeverkningarna kan ta sig flera olika uttryck. Det värsta scenariot torde vara när felaktiga resultat läggs till grund för sjukvårdsplanering och utformning av vårdmetoder, dvs att enskilda utsätts för fel eller icke optimal behandling.

Andra konsekvenser kan uppstå till följd av ett minskat förtroende för forskningen. En hel del av den medicinska forskningens resurser baseras på frivilliga bidrag från allmänheten, via fonder och stödföreningar.

Självfallet kan uppgifter om fusk minska människors givmildhet. Man kan nog inte heller bortse från att politikernas ställningstaganden till samhällseliga forskningsanslag kan påverkas av forskningsfusk – allt till men för den seriösa forskningen.

Värnet om forskningsetik måste i första hand vara en uppgift för forskarsamhället självt. Inte minst gäller det att förstärka de förebyggande åtgärderna, såsom etikundervisning för blivande forskare och en levande etisk diskussion bland forskarna själva.

När det gäller själva kontrollen har forskarvärlden redan tagit initiativ genom den nationella expertgrupp som Medicinska forskningsrådet (MFR) inrättat för att utreda anklagelser om ohederlighet i forskningen. Det förefaller klokt att bygga vidare på denna försöksverksamhet.

Ett annat exempel på att vetenskapssamhället redan försöker tackla dessa problem på ett konstruktivt sätt är de »Riktlinjer för god forskning» som MFR fastställde i fjol. De har beskrivits som en forskningens motsvarighet till Läkarförbundets etiska läkarregler.

Regeringen har helt nyligen fattat beslut om en forskningsetisk utredning, bl a med uppgift att behandla fusk inom forskarvärlden. Direktiven är i skrivande stund inte kända, men utbildningsminister Carl Tham har tidigare uttryckt ett intresse för »samhällseliga kontrollstationer» för forskningen.

Förhoppningsvis betyder detta inte att avsikten är att etablera organ ovanför eller vid sidan om den vetenskapliga sfären. Forskningsetiska avgöranden måste baseras på kunskaper som finns just bland forskarna själva.

Det är också väsentligt att forskningsetikens innehåll, former och kontrollinsatser kan klaras utan att politikerna lockas att lagstifta. Lagstiftning är – som professorn i medicinsk etik Göran Hermerén framhållit – ett trubbigt, tungt och trögt styrmedel i detta sammanhang. •